

Boomvalken voor de lens

Onstuimig jaagt een paartje boomvalken boven een kaalkapterrein. Het is een boeiend schouwspel om de boomvalken in mei boven hun broedgebied te zien baltsen. Met een enorme snelheid (tot ± 200 km per uur) schieten ze door het luchtruim. Het broedgebied van deze typische zomervogel bestaat uit open heidelandschap, bosgebieden met open (kap)plaatsen, moerassen met flinke struikbegroeiing, soms zelfs polderland met rijen populieren (Avifauna van Noord Brabant, 1967).

Deze roofvogel komt vooral voor in parkachtige bossen; terreinen waarop in de zomermaanden een grote recreatie-druk wordt uitgeoefend. In die zomermaanden ben je als vogelfotograaf aangewezen op gesloten terreinen. Eind mei 1968 ontdekte ik het nest van een boomvalkenpaartje in een stiltegebied. Na toestemming tot fotograferen te hebben verkregen, konden we starten met operatie 'Boomvalk'. In de maand juni trokken drie amateur-vogelfotografen, te weten Jelle Dijkstra, Jan Goossens en Jan van Gameren naar het bos met de hoge dennenpilaren.

Bijna elke dag werd er in het eerste morgenuur ijverig gezaagd, getimmerd en gehesen. Steeds werd er maar een half uur gewerkt, om verstoring van het broedsel te voorkomen. Iedere morgen werd er maar een kleine verandering aangebracht, om de broedende vogels geleidelijk te laten wennen aan de zich veranderende situatie rondom de nestboom. Begin juli: twee donsjongen lagen in de kom van het grote takkennest; de schuilhut in de kroon van een 17 m hoge dennenboom was gereed gekomen. De fotografische arbeid kon beginnen. Nadat mijn vrienden mij in de vroege morgen weggebracht hadden, zou het gebeuren. Ik zou oog in oog komen te staan met de boomvalk. Gespannen wachtte ik af. Plotseling vloog een van de boomvalken luid alarmerend over het nest. Dus toch niet? We hadden geen rekening gehouden met de verandering, die we tijdens mijn 'installatie' hadden aangebracht. De boomvalk kon alleen geschrokken zijn van het blinkende glas van de tele-lens. Wat nu te doen? Ik keek nog eens door de zoeker en ... bemerkte een van de boomvalken op een tak boven het nest. Enkele minuten staarde het wijfje in de richting van de schuilhut. En toen was het 'ijs' gebroken. Het wijfje zette zich op de jongen en schonk totaal geen aandacht meer aan ons bouwwerk.

Het is een belevenis om het huishouden van een valkenpaartje van zo nabij (afstand schuilhut - nestboom: $6\frac{1}{2}$ m) te mogen gade slaan en mee te maken. Je wordt tegelijkertijd met je neus op het feit gedrukt, dat het leven van de (broedende) vogels geen leven in vrijheid is, maar een leven van als het ware ingegeven wetten; een levenswijze die bijna uitsluitend bestaat uit uniforme gedragspatronen.

Het wijfje heeft de taak om voor de jongen te zorgen; ze beschermt ze de eerste drie weken tegen koude, regen en felle zon.

Het wijfje brengt de prooidieren naar het nest, verscheurt de buit en voedert de jongen. Het mannetje heeft op en nabij het nest niets te maken; hij moet zorgen voor voedsel. Zijn spijskaart: onder meer jonge houtduiven (nestjongen), mussen, zwaluwen en libellen.

Slechts tweemaal verscheen het mannetje in de nabijheid van het nest. Ondanks de korte observatie kon ik de volgende verschillen opmerken tussen mannetje en wijfje. Het mannetje is iets kleiner en slanker van postuur dan het wijfje. De rugveren van het wijfje zijn grijsbruin van tint; het mannetje is aan de bovenzijde grijs-leiblaauw van kleur.

Oud kraaiennest, nu in bezit genomen door een paartje boomvalken; Boomvalk ♀, broedend

Beiden hebben een diep oranje broek, waar zwarte lengtestrepen door lopen. Bij dit paartje hadden de poten van het mannetje een fellere gele kleur, dan die van het wijfje. We keren terug naar het interessante uniforme gedragspatroon.

De dagindeling

De jongen werden ongeveer om de drie uren gevoederd: rond 6 uur 's morgens; tussen 9 en 10 uur; tussen 12 en 1 uur; tussen 2 en 3 uur 's middags.

Na 3 uur werd ik telkens bevrijd uit mijn enge woning; we hadden dan te maken met tegenlicht; vandaar het ontbreken van geconstateerde voedselbeurten na 3 uur.

De voederingsceremonie, een boeiend schouwspel, verliep als volgt.

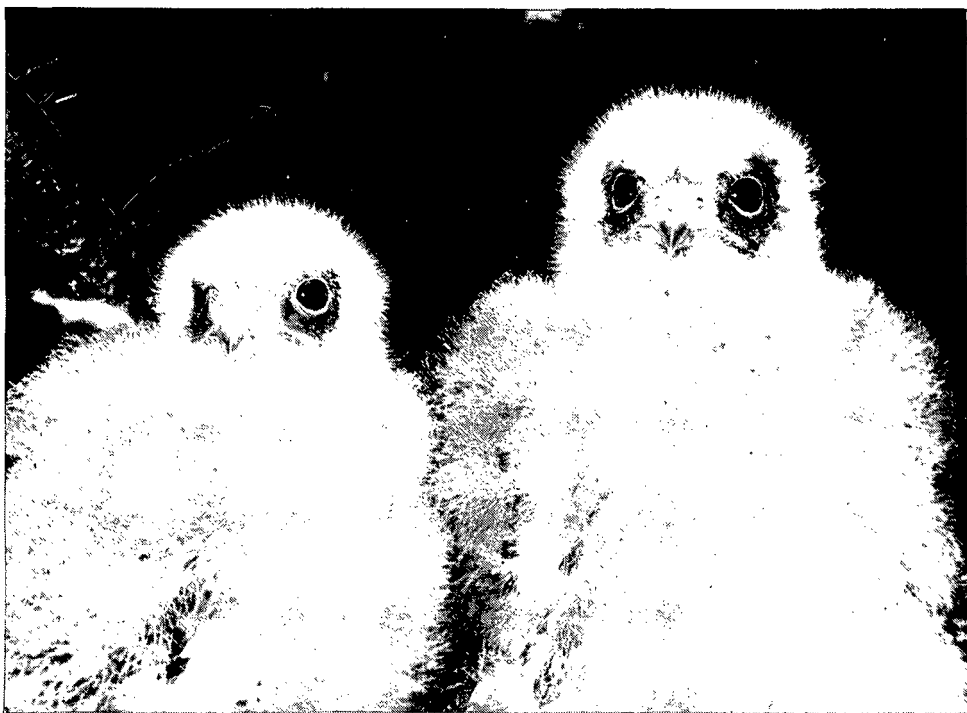
Als het mannetje een prooi heeft bemachtigd, plukt hij die gedeeltelijk. Dan laat hij kort een felle alarmroep horen: kli-kli-kli; het wijfje schiet onmiddellijk van het nest en vliegt het mannetje tegemoet. In de lucht wordt de prooi overgenomen; het wijfje gaat vlak onder het mannetje vliegen, maakt een snelle buiteling en gritst de prooi uit de klauwen van het mannetje. Meteen vliegt ze terug naar het nest, waarna de voeding plaats vindt. Van de tientallen uren, die we gezamenlijk hebben doorgebracht bij dit boomvalkenpaartje, gebeurde het slechts tweemaal dat de prooi werd overgegeven op het

nest. De ene keer verscheen het mannetje met een mus in de snavel op de nestrand, zonder zich te hebben aangekondigd. De tweede keer: het wijfje 'weigerde' om het nest te verlaten om de prooi over te nemen. Met tussenpozen liet het mannetje zijn jankende roep klinken door het bos, maar zonder resultaat. Toen verscheen het mannetje op de nestrand met de prooi in de klauwen.

Als de jongen 3 weken oud zijn, verschijnt het wijfje alleen op het nest om de jongen te voederen. Zij gaat dan ook op jacht. De jongen leggen het donskleed geleidelijk af. De eerste dekveren breken door aan de kop; de eerste slagpennen aan de vleugels en de staart komen te voorschijn. Onhandig maken ze hun eerste stappen op de oneffen nestvloer.

Hoe reageren de boomvalken, als mensen het broedterritorium betreden? Slechts eenmaal is dit voorgevallen. Toevallig trok een stoet van 25 kinderen met een leider dwars door het boomvalkenbos. Ik dacht bij me zelf: 'Nu zullen we wat beleven'. Al mopperend van 'men stoort zich tegenwoordig niet meer aan 'Verboden Toegang', passeerde de groep de nestboom op 5 meter. De jeugd ontdekte de goed gecamoufleerde schuilhut

Jonge boomvalken: 2 weken oud

Jonge boomvalken: 3½ week oud

niet. De oude boomvalken lieten af en toe een nauwelijks hoorbaar klagend geluid horen. De twee jongen, bijna 4 weken oud, keken geïnteresseerd over de nestrand en volgden dit 'vreemde volk', totdat de groep uit hun ogen verdwenen was.

Half augustus. Op een druilerige zaterdagmorgen (Weet U nog hoe nat de zomer van 1968 was?) trekken we voor de zoveelste maal naar d'n boomvalk. De jongen zijn daags tevoren uitgevlogen. We gaan de schuilhut slopen. Na een uurtje werken is de oude toestand hersteld, maar ... zonder boomvalken. Binnen een straal van een halve kilometer rond hun broedterrein hebben we ons boomvalkengezin tot eind september kunnen volgen. Het broedseizoen was definitief afgesloten.

Tekst: Jan van Gameren,

Foto's: Jan van Gameren en Jan Goossens.

Literatuur

1. P. A. D. Hollom: Handbook of British Birds, blz. 134-136.
2. Avifauna van Noord-Brabant: blz. 114-115.
3. N. Tinbergen: Vogellevens, blz. 34-35.
4. H. de Nie: Honderd uren bij een boomvalkenpaar, Het Vogeljaar, Jrg. 1963, blz. 88.
5. Broedvogelinventarisatie KNNV, 1969.